

STUDIA DEMOGRAFICZNE

1(173) 2018

Irena E. Kotowska

Instytut Statystyki i Demografii
Kolegium Analiz Ekonomicznych
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Laudacja¹

Wasza Magnificencjo,
Wysoki Senacie,
Szanowny Profesorze,
Panie i Panowie,

jestem zaszczycona możliwością wygłoszenia laudacji dla Profesora Fransa Willekensa, wybitnego uczonego i myśliciela. Poprzez rozwój metod analiz oraz reorientację perspektywy badawczej przyczynił się do zasadniczej zmiany demografii jako dyscypliny naukowej, jej miejsca wśród nauk społecznych oraz warunków jej uprawiania w Europie. Wyznacza on także nowe kierunki rozwoju demografii, postulując odejście od *typological approach*, stosowanego dotychczas paradygmatu badawczego, na rzecz *population thinking*, ujmującego bezpośrednio heterogeniczność populacji. Tej kwestii będzie poświęcony wykład Laureata.

Jestem także wzruszona, ponieważ po pierwsze spełnia się postanowienie wspólne podjęte z prof. Janiną Józwiak, dyrektorką Instytutu Statystyki i Demografii w latach 1999–2016, by zasługi Fransa Willekensa dla rozwoju demografii, integracji środowiska badaczy europejskich i wspierania wysiłków Instytutu w rozwoju badań

¹ Tekst został opublikowany w książce pt. *Profesor Frans Willekens*, przygotowanej pod redakcją prof. Ireny E. Kotowskiej oraz dr hab. Agnieszki Chłoń-Domińczak, wydanej w ramach serii „Doktorzy Honoris Causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie” w 2018 roku w Warszawie.

ludnościowych w Polsce uhonorować tytułem doktora honoris causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (SGH). Po śmierci Profesora w 2016 roku traktowałam to jako zobowiązanie. Po drugie to kontakty z Franssem Willekenssem i Dirkiem J. Van de Kaa, laureatem doktora honoris causa SGH z 2003 roku, wpłynęły na wybory naukowe, jakich dokonywałam w latach 80. jako początkujący demograf, podobnie jak na decyzje podejmowane przez prof. Janinę Józwiak.

Frans Willekens jest emerytowanym profesorem University of Groningen, gdzie pracował od 1989 roku. Utworzył tam Population Research Centre – jednostkę prowadzącą badania procesów ludnościowych, która oferowała międzynarodowy program kształcenia z demografii na poziomie magisterskim i doktorskim. W latach 1980–1993 był wicedyrektorem Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI), czołowego instytutu demograficznego w Europie, a następnie w latach 2003–2011 jego dyrektorem. Po osiągnięciu wieku emerytalnego w 2011 r. nadal pozostaje aktywny zawodowo: w latach 2013–2016 kierował w Max Planck Institute for Demographic Research zespołem badawczym, który zajmował się migracjami międzynarodowymi (Research Group on International Migration), a w latach 2014–2016 pełnił funkcję koordynatora badań w Instytucie. Obecnie jest członkiem honorowym w NIDI. Od 1998 roku jest członkiem Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW). U progu swojej kariery Frans Willekens był zatrudniony w Technological Institute przy Northwestern University (USA), gdzie pracował u boku prof. Andreia Rogersa, któremu zawdzięczamy rozwój modelowania procesów ludnościowych (1973–1975). Następnie w latach 1975–1978 prowadził badania w zespole prof. Andreia Rogersa w International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) w Laxenburgu (Austria). Andrei Rogers był promotorem jego pracy doktorskiej pt. *Analytics of regional population distribution policy*, obronionej w 1976 roku. Wiedzę zdobytą tam Frans Willekens wykorzystał w kierowaniu badaniami w zakresie planowania rozwoju regionalnego i rozwoju miast w instytucie Mens en Ruimte oraz European Research Institute for Regional and Urban Planning w Brukseli (1978–1980). Już w czasie studiów wykazywał wielostronne zainteresowania – studiował ekonomię i socjologię na University of Leuven, a magisterium ukończył na kierunku *agricultural engineering*, specjalność *tropical agriculture* (1970).

Główne obszary zainteresowań Fransa Willekensa dotyczą modelowania demograficznego i prognozowania, w tym modeli wielostanowych dynamiki ludności oraz analizy historii zdarzeń, modeli symulacyjnych, badań migracji międzynarodowych, a także rekonceptualizacji demografii jako nauki o procesach ludnościowych. Jego prace dotyczące modeli wielostanowych, w tym modeli wieloregionalnych, stanowiły podwaliny rozwoju modeli demografii wielostanowej. Był także pionierem szacowania parametrów modeli demograficznych na podstawie niepełnych danych oraz

formułowania modeli projekcyjnych, które łączą perspektywę indywidualną ze skalą makro. Monografia *Spatial Population Analysis: Methods and Computer Programs* (1978), którą napisał razem z Andreiem Rogersem, jest uznawana za przełomowe dzieło w rozwoju modeli wielostanowych. Podobnie postrzegane są jego artykuły *Multistate demography* (2003) oraz *Biographic forecasting: Bridging the micro-macro gap in population forecasting* (2005). Współczesne modele migracyjne korzystają z ujęć zaproponowanych w jego publikacjach, a wskazania dotyczące monitorowania migracji zagranicznych w Europie, sformułowane ponad 20 lat temu, wciąż pozostają aktualne (*Monitoring international migration in Europe. Towards a statistical data base combining data from different sources*, 1994).

Profesor Frans Willekens był jednym z prekursorów stosowania perspektywy przebiegu życia (*life-course perspective*) w badaniach procesów ludnościowych w celu zrozumienia zachowań demograficznych (*The life course: models and analysis*, 1999). Znacząco rozwinął metody analiz tych zachowań, korzystając z demografii wielostanowej. Jego wieloletnie prace w tym nurcie wieńczą publikacje, takie jak: książka pt. *Multistate analysis of life histories with R* (2014) czy zbiór artykułów „Special Collection of Demographic Research” pt. *Multistate Event History Analysis* (2014), który współredagował. Jego wpływ na zmianę paradygmatu badań demograficznych, określaną jako „przejście od badań struktur do badań procesów, od poziomu makro do poziomu mikro, od analizy do syntezy oraz od pewności do niepewności”, jest niepodważalny. W ostatnich latach Frans Willekens poszukuje wyjaśnień zachowań demograficznych dokonujących się w określonym kontekście. W tym celu sięga do modeli wieloagentowych (*agent-based models*), które umożliwiają modelowanie przebiegu życia jednostek funkcjonujących w określonych grupach społecznych przy jednoczesnym czerpaniu z koncepcji teoretycznych różnych dyscyplin nauk społecznych i nauk o życiu. Kierując panelem *Microsimulation and Agent-based Modeling*, powołanym przez International Union for the Scientific Study of Population (2015–2018), Profesor wpływa na toczącą się debatę nad rekonceptualizacją demografii jako nauki o procesach ludnościowych [współredaktor i współautor zbioru publikacji *The Science of Choice* (supplement „Population Studies” (2017), *Decision-Making in Agent-Based Models of Migration: State of the Art and Challenges* (2016)]. Z tego nurtu dyskusyjnego wyłania się konieczność zasadniczej zmiany paradygmatu badań ludnościowych, którą Profesor postuluje w swych pracach, a jej istotą jest uwzględnianie heterogeniczności ludzkich zbiorowości.

Interdyscyplinarne podejście Fransa Willekensa do badań procesów ludnościowych przejawia się także w jego współpracy z naukowcami reprezentującymi różne dyscypliny czy grupy dyscyplin (geografia, urbanistyka, nauki ekonomiczne, socjologia, psychologia, nauki o życiu). Nieustannie wpływał na rozwój takiej współpracy,

pełniąc funkcje kierownicze w wiodących jednostkach naukowych oraz jako członek licznych ciał doradczych czy oceniających wyniki zespołów badawczych.

Recenzenci osiągnięć naukowych Profesora Fransa Willekensa zwracali uwagę na to, iż w trakcie swojej blisko 50-letniej aktywności naukowej stworzył nowe podstawy badań empirycznych i tworzenia baz danych, które otwierały zarówno nowe perspektywy badań ludnościowych, jak i możliwości analiz procesów demograficznych (Ewa Frątczak, Marek Kupiszewski). Jest badaczem i myślicielem, którego imponujące dokonania nie tylko ze względu na rangę i sposób podejmowania problemów, lecz także liczbę publikacji² nie dotyczą wyłącznie demografii – jest to wybitny dorobek w obszarze nauk społecznych. Jego idee przyczyniły się do powstania nowych obszarów badań, obecnie uznawanych za tworzące standard problemów badawczych i metod ich analiz. Reasumując, „prace Profesora Fransa Willekensa – głównie metodologiczne, ale także teoretyczne – stały się kluczowe dla wyznaczania kierunku rozwoju badań ludnościowych w odpowiedzi na pojawiające się wyzwania badawcze. Jego dorobek znakomicie ilustruje więc to, co Daniel Courgeau i Robert Franck (2007) określili jako kumulatywność wiedzy demograficznej, gdzie nowe paradygmaty powstają poprzez twórcze rozwijanie wątków z przeszłości, a nie pozbywanie się ich” (Jakub Bijak).

Frans Willekens niestrudzenie działał na rzecz rozwoju badań demograficznych oraz integracji środowiska demograficznego w Europie, będąc czynnym członkiem międzynarodowych stowarzyszeń demograficznych (European Association for Population Studies, International Union for the Scientific Study of Population, Population Association of America) oraz pracując na rzecz licznych gremiów wydawniczych. Profesor jest jednym z redaktorów czasopisma „Population Studies”, będącego w pierwszej dziesiątce czasopism demograficznych na świecie, a także członkiem komitetu redakcyjnego „European Journal of Population” oraz „China Population and Development Studies”. Frans Willekens jest też współzałożycielem Population Europe – European Population Partnership – instytucji powołanej w czerwcu 2009 roku jako sieć 20 jednostek prowadzących badania nad procesami ludnościowymi w celu integracji badaczy procesów demograficznych w Europie, promocji i upowszechniania wyników tych badań. Obecnie liczba instytutów badawczych z różnych krajów europejskich tworzących Population Europe wzrosła do 30, a pozycja tego forum stale się umacnia.

² Dorobek Profesora Fransa Willekensa obejmuje 223 pozycje, w tym: 5 książek, 63 artykuły, 72 rozdziały w książkach, 11 raportów (na zaproszenie) dotyczących polityki naukowej oraz 53 opublikowane raporty z badań. Jest także współredaktorem dwóch książek syntetyzujących dorobek badawczy w wybranych obszarach (*Interdisciplinary Research on Healthy Ageing in China* (2016), Special Collection of Demographic Research *Multistate Event History Analysis*, „Special Collection of Demographic Research” (2014)) oraz współredaktorem i współautorem zbioru publikacji *The Science of Choice, A special issue* (supplement) of „Population Studies” (2017).

Jego pasja działania na rzecz rozwoju badań nad procesami ludnościowymi przejawia się nie tylko we własnej aktywności badawczej, lecz także w kształceniu młodych badaczy, przy czym Profesor nie ogranicza się wyłącznie do Europy. Oprócz regularnych wykładów z przedmiotów świadczących o jego głębokiej znajomości demografii i jej powiązań z innymi dyscyplinami, prowadzonych na studiach magisterskich i doktoranckich na różnych uczelniach europejskich, wygłaszał też liczne wykłady na zaproszenie uniwersytetów z całego świata (w tym z Chin, Korei Północnej, Indii, Pakistanu czy Meksyku), a także prowadził seminaria szkoleniowe oraz kursy pod auspicjami organizacji międzynarodowych (UNFPA, IIASA, IOM). Jest promotorem 39 prac doktorskich przygotowanych przez doktorantów z całego świata, a jego podopieczni są w czołówce badaczy europejskich.

Fransowi Willekensowi zawdzięczamy fundamentalną zmianę w kształceniu demografów w Europie. Profesor przez wiele lat (2003–2016) kierował pracami Committee on Education w ramach European Association of Population Studies, który zajmował się standardami kształcenia specjalistów z demografii na poziomie magisterskim i doktoranckim w Europie. Był inicjatorem utworzenia European Doctoral School of Demography w 2005 roku i kieruje jej Radą Naukową. Szkoła ta nie tylko przyczyniła się do ujednoczenia standardów kształcenia i podniesienia jakości kształcenia młodych badaczy procesów ludnościowych z krajów europejskich. Wzrosło też zainteresowanie tym kierunkiem wśród młodych naukowców spoza Europy.

Dzięki współpracy ze środowiskiem międzynarodowym, w którym Frans Willekens zajmuje wyjątkową pozycję, badania procesów ludnościowych są bardzo istotnym elementem aktywności naukowej SGH, a zespół demografów z Instytutu Statystyki i Demografii (ISiD) zaznacza swą obecność w aktywnościach związanych z rozwojem demografii i badań ludnościowych w Europie. Szczególną rolę odgrywał i nadal odgrywa w nich Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI) w Hadze. Pierwsze kontakty demografów z ISiD z Fransem Willekensem zostały nawiązane w latach 80., kiedy dyrektorem NIDI był Dirk Van de Kaa, a wicedyrektorem – Profesor. NIDI oferował młodym demografom stypendia zagraniczne. Niewątpliwie pobyt w NIDI wpłynął na zainteresowania naukowe osób, które miały możliwość z nich skorzystać (między innymi prof. Janina Józwiak, prof. Teresa Słaby, prof. Ewa Frątczak, dr Ewa Tabeau czy autorka tej laudacji), podobnie jak rozmowy z Fransem Willekensem zarówno podczas pobytów w Hadze, jak i w czasie jego wizyt w roli wykładowcy w Warszawie w ramach organizowanego kilkakrotnie „International Training Workshop on the Use of Population Projections for Socio-Economic Planning”, programu United Nations Fund for Population Activities dla uczestników z krajów rozwijających się. Profesor interesował się wówczas nie tylko badaniami prowadzonymi w Instytucie (prowadził z nami długie dysputy naukowe i służył swoją

radą w naszych poszukiwaniach naukowych), lecz także życzliwie wspierał naszą obecność w środowisku międzynarodowym. Lata 90. przyniosły – oprócz tradycyjnej współpracy naukowej – nowe formy kontaktów poprzez EAPS i współpracę związaną z regularnymi konferencjami ludnościowymi (dwie były zorganizowane w Polsce: w 1997 i 2003 roku). W tym okresie, kiedy reformowano system szkolnictwa wyższego, nasze dyskusje dotyczyły także funkcjonowania uniwersytetów i organizacji badań. Frans Willekens był dla nas źródłem wiedzy o najlepszych wzorcach zarządzania nauką, a także o wartościach, których należy strzec nie tylko w naszych działaniach zawodowych. W ciągu następnej dekady nasza współpraca poszerzyła się także o kształcenie demografów. ISiD uczestniczył w tworzeniu European Doctoral School of Demography, a dwie edycje tego programu były realizowane w SGH (2013–2015). Ponadto doktoranci specjalizujący się w prognozowaniu demograficznym z ISiD korzystali z możliwości konsultowania swych prac z Profesorem i jego współpracownikami. W 2015 roku Profesor na zaproszenie Komitetu Nauk Demograficznych PAN wygłosił referat plenarny na konferencji młodych demografów w Poznaniu i uczestniczył w dyskusjach nad ich prezentacjami.

W zgodnej ocenie recenzentów Profesor Frans Willekens jest wybitnym uczonym i liderem naukowym, którego wizja rozwoju nauki poprzez współpracę badaczy reprezentujących różne dyscypliny oraz odpowiednie kształcenie kolejnych generacji zmieniła demografię w Europie i pozycję tej dziedziny w skali globalnej. Jest nauczycielem z pasją przekazywania wiedzy, wrażliwym na nierówne szanse w dostępie do edukacji. Wymaga wiele i jednocześnie życzliwie wspiera wysiłki innych, by sprostać wysokim standardom w badaniach naukowych i kształceniu badaczy (edukacji). Wyjątkowe osiągnięcia w każdym z wymiarów jego działalności zostały uhonorowane w 2011 roku królewskim odznaczeniem Officer in the Order of Orange-Nassau. W 2014 roku Profesor Frans Willekens otrzymał nagrodę EAPS Award for Population Studies.

Przyznając tytuł doktora honoris causa SGH Profesorowi Fransowi Willekensowi, Rektor, Senat i społeczność uczelni wyrażają swe głębokie uznanie dla jego osiągnięć naukowych oraz trwałego wkładu w rozwój i wzmocnienie demografii w Europie, a także integrację środowiska demografów w Europie, jak również podziękowanie za wsparcie rozwoju tej dziedziny nauki w Polsce, w tym za wspieranie silnej pozycji Instytutu Statystyki i Demografii na forum międzynarodowym.

Bibliografia

- Klabunde A., Willekens F. (2016), *Decision-Making in Agent-Based Models of Migration: State of the Art and Challenges*, „European Journal of Population”, nr 32(1), s. 73–97.
- Willekens F. (1999), *The Life Course: Models and Analysis*, w: L.J.G. van Wissen, P.A. Dykstra (eds.), *Population Issues. Plenum Series on Demographic Methods and Population Analysis*, New York: Plenum.
- Willekens F. (2005), *Biographic Forecasting: Bridging the Micro-Macro Gap in Population Forecasting*, „New Zealand Population Review”, nr 31(1), s. 77–124.
- Willekens F., Fürnkranz-Prskawetz A., Bijak J., Klabunde A. (eds.), Special Issue of Population Studies: The science of choice (publication scheduled 2017). Outcome of workshop *The science of choice*, special issue of „Population Studies”: Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, October 2015.
- Willekens F., Putter H. (eds.) (2014), Special Collection of Demographic Research Multistate event history analysis. Outcome of workshop *Multistate models: bridging biostatistics, demography and econometrics*, Leiden, March 2014.
- Willekens F., Rogers A. (1978), *Spatial Population Analysis: Methods and Computer Programs. IIASA Working Paper WP-78-030*, Laxenburg: IIASA.

